

15. YÜZYIL DİVAN ŞİİRİNDE HALK KÜLTÜRÜ

H.Dilek Batislam*

ütün uygarlıklarda sözlü edebiyat ve folklor yazılı edebiyata kaynaklık eder ya da yazılı edebiyatı etkiler. Yazılı edebiyatta da sözlü edebiyat geleneğinden 've folklor ürünlerinden yararlanır. Bu nedenle bir toplumun edebiyat ve sanat eserlerinde o toplumu meydana getiren halkın kültüründen aktarılan kimi öğelerin bulunması kaçınılmazdır. Çünkü edebiyat ve sanat eserlerini meydana getirenler, içinde yaşadıkları, temsilcisi oldukları toplumun kültürüyle şekillenmişlerdir.

Divan şiiri uzun süre yüksek zümreye yönelik olduğu, halka hitap etmediği ve halk kültüründen, halk düşüncesinden uzak olduğu söylenerek eleştirilmiştir. Ancak divan şiiri her ne kadar toplum hayatını yansıtmadığı söylenerek eleştirilse de toplum yaşamından bütünüyle uzak değildir. Divan şâirleri de diğer sanatçılar gibi eserlerinde halk kültürü öğelerinden, halka ait kimi adet, inanç ve geleneklerden, halk arasında yaygın olarak kullanılan atasözü ve deyimlerden yararlanmışlardır. Son zamanlarda yapılan divan şiiriyle ilgili araştırma ve inceleme çalışmalarında bu konuyla ilgili değerlendirmelere rastlamak mümkündür¹. Artık araştırmacıların çoğu bu eleştirinin haksız olduğuna, divan şiirinin günlük yaşamdan sanıldığı kadar kopuk ve uzak olmadığını düşünmektedir. Böylece divan şâirlerinin şiirlerini halk kültürü açısından değerlendiren çalışmalar aracılığıyla sanıldığı ya da söylendiğinin aksine divan şâirlerinin şiirlerinde çeşitli halk kültürü öğelerinden yararlandıkları açıkça görülecektir.

* Yrd.Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 Divan şiiri toplum ve kültür ilişkisini inceleyen bu tür çalışmalara Selçuk Aylar, "Divan şiirinde Sosyal Hayatın izlerine Dair Birkaç Örnek", *Dergâh*, C.VI, S.65, İstanbul, Temmuz 1995, s.1011-22; Ahmet Atilla Şentürk, "Klasik Osmanlı Edebiyatı Işığında Eski Adetler ve Günlük Hayattan Sahneler", *Türk Dili*, S.495, Ankara, Mart 1993, s.175-183; Ahmet Atilla Şentürk, "Divan Şiiri Yeniden Keşfediliyor" *Dergâh*, C.VI, S.65, İstanbul, Temmuz 1995, s.12,13-21; Cem Dilcin, "Türk Kültürü Kaynağı Olarak Divan Şiiri", *Türk Dili*, S.571, Ankara, Temmuz 1999, s.618-626; İskender Pala, "Divan Şiirini Anlamak ve Sevmek" *Dergâh*, C.X, S.115-116, İstanbul, Eylül-EkİM 1999, s.12-15; Kâşif Yılmaz, "Muasır İki Divan Şairinin Manzumelerine Göre XVI. Yüzyılda Sosyal Hayat", *Bir dergisi*, S.9-10, 1998, s.643-650; Nihat Öztoprak, "Divan Şiirinde Osmanlı Geleneğinin izleri" *Tarih ve İslam Araştırmaları Vakfı Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.3, İstanbul 2000, s.155-168 gibi çalışmalar örnek verilebilir.

15. yüzyılda divan şiiri büyük ölçüde kuruluşunu tamamlayarak genel çizgileriyle klasik bir edebiyat görünümü kazanmaya başlamıştır. Bu yüzyılda özellikle de yüzyılın ikinci yarısından itibaren divan şiirinde Arapça ve Farsça kelime kullanımının arttığı, Türkçe kelime kullanımının azaldığı görülür. Divan şiiri sadece kelime kadrosu bakımından değil içerik bakımından da değişmeye başlar. Bir anlamda divan şiiri için bir geçiş dönemi olarak kabul edilebilecek 15. yüzyılda islâm kültürü etkisiyle zaman içinde millî kaynaklardan uzaklaşma başlar. Bu nedenle 15. yüzyıl divan şiiri halk kültürü öğeleri ile islâmî kültür öğelerinin bir arada kullanıldığı, geçiş dönemi olma özelliğini taşıması bakımından önemli bir yüzyıldır.

Bu yazımızda halk kültürü öğeleri açısından zengin bir yüzyıl olması dolayısıyla 15. yüzyıl divan şiirindeki halk kültürü öğeleri üzerinde duracağız. 15. yüzyıl divan şâirleri Şeyhî, Ahmet Paşa, Mesîhî, Necâtî ve Cem Sultan'ın şiirlerinden seçtiğimiz örnek beyitlerden yola çıkarak divan şâirlerinin şiirlerinde halk kültürü öğelerini nasıl ve ne ölçüde kullandıklarını belirlemeye çalışacağız.

Bilindiği gibi halk arasında yaygın olan çeşitli inançlarla, adet ve geleneklerle daha çok halk bilimi ilgilenmektedir (Boratav, 1984:7). Divan şâirleri de şiirlerinde halk biliminin ilgi alanına giren kimi inançlardan çeşitli şekillerde söz etmişlerdir. Divan şiirinde sözü edilen inançların bir bölümü halk kültürüyle bir bölümü ise din ve tasavvuf kültürüyle ilgili inançlardır. Örneğin: Aşağıdaki beyitte;

*iştilir ki uğrular giricek bir eve dünle
Ölü toprağını saçıp uyudurlarmış insanı
(Necâtî Beg D., Kit'a 90, s. 148?)*

diyen Necâtî yaşadığı dönemdeki bir halk inancından söz eder. Necâtî'nin söylediğine göre, eskiden bir yerde bulunan insanların üzerine ölü toprağı serpilince uyuyacaklarına ya da sessiz kalacaklarına inanılmış. Bu inanç günümüzde de tembel, uyuşuk, cansız, miskin anlamlarında kullanılan "üstüne ölü toprağı serpilmiş gibi" deyiminde yaşamaktadır (Onay 1992:326).

*Leb ü dendânın ol hüsn zekâtın diledim
Dedi kim farz değil dürr ile yakuta zekât
(Şeyhî D.G.8, b.3, s.W4)*

Şeyhî yukarıdaki beyitte Müslümanlığın beş şartından biri olan zekât vermekle (Hançerlioğlu 1984: 740) ilgili bir uygulamaya değinir. Sevgilinin güzelliğinin zekâtı olarak yakut renkli dudağını ve inci dişlerini vermesini isteyen şâir, sevgilinin kendisine inciyle yakuta zekât vermenin farz olmadığı kuralını hatırlattığını söyler. Bu beyitte Şeyhî sevgilinin ilgisizliğini de zekât verme şartlarını taşımama gibi güzel bir nedene bağlayarak hüsn-i ta'lil yapar. Seçtiği orijinal ve güzel anlatımın yanı sıra zekât verme şartlarını hatırlatır.

*Gel varma otağına rakibin ki bilirsin
h olduğu yere melek etmez güzer ey dost
(Ahmet Paşa D., G. 15, b.3, s. 126)*

beytinde Ahmet Paşa rakibi kötülemek için halk arasında bilinen bir inançtan yararlanır (Onay 1992:287). Rakibi köpeğe benzetirken köpeğin olduğu yere melek girmeyeceği inancına telmih yapar.

*Çün bilürsin ki periler yiri virane olur
Bir nefes gitme gönülden çü perisin sanemâ
(Cem Sultan D., G. V, b.3, s.46)*

beytinde Cem Sultan olağanüstü varlıklar olan perilerin harap, viran yerlerde bulunduğu inancına telmihte bulunur. Ayrıca sevgilisini periye benzeten şâir, kendi gönlünün de harap, viran olduğunu dile getirir. Böylece harap yerde peri olacağı gibi, kendi harap gönlünde de sevgilinin olacağını anlatmaya çalışır.

*Öykünürmüş leblerine la'l ü yakut ey sanem
Galiba iş bu günahdır onları taş eyleyen*

(Necatî Beg D. G.393, b,2, s.326)

beytinde de efsanelerde sık sık söz konusu edilen günah işledikten sonra taş kesilme motifine yer verilmiştir³. Şâir bu beyitte la'l ve yakutun taş haline gelmesini, sevgilinin güzelliğini taklit etme, onun güzelliğine öykünme, güzelliğini kıskanma günahını işlemeleri nedenine bağlayarak hüsn-i ta'lil yapar(Onay 1992:406).

*Bf-nikab olma habibim görmesin yüzün rakib
Mushaf aç/k o/ıcaak derler anı şeytan okur*

(Necatî Beg D. G. 196, b.5, s.239)

Şâir bu beyitte, sevgilinin yüzünü rakibin örtüsüz görmesini istemez. Rakibi şeytana sevgilinin yüzünü Mushaf'a (Kur'an'a) benzetir. Kur'an açık bırakılırsa şeytanın okuyacağı inancına telmihte bulunur(Onay 1992:265).

*Gamzeler kim can iline tîr-i müjgân yağdırır
Benzer ol Tatar'a kim sihr ile baran yağdırır*

(Necatî Beg D. G. 149, b. 1, s.217)

beytinde Necâtî, sevgilinin yan bakışıyla can ülkesine kirpik okları yağdırmasını bir Tatar'ın büyü yaparak yağmur yağdırmasına benzetir, islâmiyet öncesi inanç sistemlerinde görülen yağmur yağdırma törenlerine telmih yapar. Büyü ya da sihir eski inanç sistemlerinde yağmur yağdırmak için başvurulan yöntemlerdendir(Ömek 1988: 133; Onay 1992: 372). Benzer bir yağmur yağdırma yöntemi de İslâm kültürü içerisinde önemli biryertutan ve istiska adı verilen yağmur duasına çıkmadır (Hançerlioğlu: 1984: 212, 707).

*Zülfün ki arz eder dil-i divâne hâlini
Bir zağdır ki gâib olandan haber verir*

(Necatî Beg D. G. 154, b.7, s.220)

Şâir yukarıdaki beyitte sevgilinin zülfünü rengi ve gaipten haber verme özelliği açısından kargaya benzetir. Karganın gaipten haber verdiği inancına telmih yapar(Onay 1992: 244). Bu beyitte olduğu gibi halk inançlarında kimi hayvanların olacakları önceden bildirdiği ya da hayvanların bazı davranışlarının iyi veya kötü olayların ön belirtisi olduğu düşüncesi önemli yer tutar. Karganın ötüş biçimi, öttüğü yer ve uçuş yönüyle ölümü önceden haber verdiğine inanılır(Örnek 1979:20).

*Ey Necâtî kıl-k-i gevher-bâna kıymet mi var
Dür olur her katre kim ol ebr-i nisan yağdırır*

(Necatî Beg D. G. 149, b.9, s.217)

Bu beyitte nisan yağmuru damlasının istirdiyenin içine düştüğünde inci (yılanın ağzına düştüğünde ise zehir) olacağı inancına telmih yapılmaktadır(Onay 1992: 320; Pala 1989: C.1-2, 391)⁴.

2 Örnek beyitler divanların kaynakçada verilen baskılarından alınmış olup beyit ve sayfa numaraları bu baskılara aittir. Ayrıca örnek beyitlerde beytin alındığı kaynağın imla özelliklerine sadık kalınmıştır.

3 Bu konuda daha geniş bilgi için bk. Saim Sakaoğlu, Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi Ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu, AÜ. Bas. Ankara 1980.

4 Bu konuda ayrıca bk. Nail Tan "Türk Folklorunda Nisan Yağmuru Motifi", II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.IV, Gelenek, Görenek ve inançlar, Ankara 1982, s.469-479.

*Ruhun üstünde zülfün tursa tan mı
Mesoldür bu ki batmaz suya câdu*

(MesîhîD., G.119, b.4, s.245)

Mesihî'nin beytinde olduğu gibi divan şiirinde sevgilinin gözü, saçı ve beni için cadı benzetmesinin sıklıkla kullanıldığı görülür(Onay 1992:86). Cadı halk kültüründe de çeşitli özellikleriyle masalarda ve efsanelerde de karşımıza çıkar. Şâir yukarıdaki beyitte cadının suya batmayacağı inancına telmih yapar. Sevgilinin yüzünü suya, zülfünü de suya batmayan cadıya benzetir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz bir kısmı islâmî bir kısmı da islâmiyet öncesi döneme ait halk inançlarıyla ilgili örneklerden de anlaşılacağı gibi divan şiirinde çeşitli inançlar değişik biçimlerde ele alınıp işlenmiştir, inançlar şâirler için mecaz ve benzetmelerde ilham kaynağı olmuştur.

Divan şiirinde inançlarla birlikte gelenek ve adetler de ele alınmıştır. Toplum yaşamının sürekliliğinin ve düzenli bir biçimde yürütülmesinin sağlanmasında adet ve gelenekler büyük önem taşır. Kuşaktan kuşağa aktarılarak toplumsal bilinç ve kültürün devamlılığı sağlanır. Toplum hayatının önemli bir parçası olan adet ve geleneklerin bazılarında divan şiiri örneklerinde de değiştiğini görüyoruz. Örneğin:

Bin sayd edince yayını bir pehlevân asar

Kaşın bu resme gün başına bin keman asar

(Necâtî Beg D. G. 70, b. 1, s. 181)

beytinde eski bir avcılık adetine telmih yapılır. Eskiden okunu bin defa hedefe isabet ettiren avcı yayını duvara asarak artık ava gitmezmiş.

Düşman alemi gibi gelir şah eşîğine

Başu aşğa münkesir ü kara benefşe

(Necâtî Beg D, K.22, 6.30, s. 107)

Necâtî yukarıdaki beyitte menekşenin baş aşğı eğilmiş koyu renkli görünümünü, eskiden savaş sırasında düşmanlardan alman sancakların padişahların huzuruna siyah bir kumaşa sarılarak ve direği ortadan kırılarak getirilmesine benzetiyor. Bu benzetmeyle söz konusu uygulamaya da telmihte bulunuyor(Onay 1992:136).

Fal açmak günümüzde olduğu gibi geçmişte de insanlar arasında gelecek hakkında bilgi edinmek için sık başvurulan yöntemlerden biriydi. Bir divanın herhangi bir sayfasını açarak bahtına çıkan şiiri yorumlamak, kitap açmak, kahve telvesine bakmak gibi çeşitli yöntemleri olan fal açma adeti kimi beyitlerde de söz konusu edilir. Örneğin:

Mushaf-ı hüsnünde fal açsam elif kaddün gelir

Başuma bir gün kıyamet koparur bu fallar

(Cem Sultan D., G. XCVII, b.5, s.96) beytinde

Cem Sultan sevgilinin güzellik kitabından fal açar(Onay 1992: 164).

Divan şiirinde sözü edilen gelenek ve adetlerle ilgili örneklerden başka o dönemin toplum yaşantısına ait bazı bilgiler içeren örneklere de rastlamak mümkündür. Örneğin:

Saldığı turra-i dil düzdü zenâhdanına dost

Bu ki tarrâr olanın menzili zindan yaraşır

(Ahmet Paşa D., G. 45, b.3, s. 140)

beytinde hırsızların zindana atılarak cezalandırıldığı hakkında bilgi verilmektedir(Onay 1992: 203).

Uğru gibi bağı getirirler nazarına

Yere bakıban geydiği için kara benefşe.

(Necâtî Beg D. K.22, b.37, s. 107)

beytinde de hırsızların huzura eli bağlı olarak getirildiklerine işaret edilir.

*Ahmed'in kesti dilin gam makası sem' gibi Sana layık diyemez
medhini sultân-ı kerem*

(Ahmet Paşa D., K. 20, b.22, s.69)

Ahmet Paşa'nın bu beytinde geçmişte günlük yaşamda kullanılan mum makasından söz edilmektedir. Mum makası, eskiden yağ mumunun fitilini kesmeye yarayan özel bir makastır. Zaman zaman mumun fitili bu makasla kesilmediğinde mum yeterince ışık vermez(Onay 1992:299).

*Gel eyle yaşlı gözüme izün tozın ata
Dİrlr ki hoş gelür yaşaran göze tütüyâ*

(MesîhîD., G.3, b.1,s.1U)

beytinde de halk hekimliğine ait bilgiler bulmaktayız. Şâir burada da divan şiirinin hemen her döneminde telmih ögesi olarak sık sık sözü edilen sürmenin gözün sulanmasını -ve yaşarmasını önlemek için tedavi amacıyla kullanıldığına dikkat çeker⁵.

Toplumun kültürel birikiminin duygu ve düşünce dünyasının geçirdiği aşamaların bilinmesinde adet ve gelenekler kadar atasözleri ve deyimler de önemlidir. Atasözleri ve deyimlerin bir kısmı dilden dile aktarılarak günümüze kadar ulaştırılmış bir kısmı da edebî eserlerin sayfaları arasında kalmış unutulmuştur. Kimi atasözleri ve deyimler de kuşaktan kuşağa aktarılırken az da olsa değiştirilmiş ve yeni söyleyiş şekilleri ortaya çıkmıştır. Atasözleri ve deyimlerle ilgili bu değişimleri ve tarihsel süreç içindeki gelişimi izlemekte yazılı edebî eserler bizim için önemli kaynaklardır. O nedenle edebî eserlerimizin bu açıdan da değerlendirilmeleri gerekmektedir. Divan şiiri de bizim için atasözleri ve deyimler konusunda önemli bir kaynak olabilecek nitelikler taşımaktadır. Konuyla ilgili olarak değişik şâirlerin şiirlerindeki atasözü ve deyim kullanımının özelliklerini belir-lemek amacıyla bazı çalışmaları yapılmıştır⁶. Bu çalışmalar geliştirilerek yazılı metinlerdeki örnekler tespit edilip atasözleri ve deyimlerin tarihsel süreç içinde yazılı metinlerde uğradığı değişiklikler ortaya konulabilir. Örneğin:

*Gel gözüm yaşına bak bir buse vır
Çün meseldür eylik eyle suya at*

(Cem Sultan D., G.23, b.3, s.56)

beytinde "iyilik yap denize at, balık bilmezse Halik bilir" atasözünün kısaltılarak kullanıldığını görüyoruz.

*Rakib-i har giyer hara ve/ikin
Eşek diba çul ile âdem olmaz*

(Cem Sultan D., G.CXVIII, b.3, s.W9)

5 Bu konuda bk. Abdülkadir Güner, "Divan Edebiyatında Sürme ve Nâil'in Bir Gazeli", A.Ü. DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Türkoloji Dergisi, C.XII, S.1, A.Ü. Bas. Ankara 1997, s. 119-126.

6 Bu tür çalışmalara Halil Ersoylu, "Fatih'in Şiir Dilindeki Atasözü ve Deyimler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Haziran 1983, S.24, s.173-183; İlhan Çeneli, "Zati Divanı'nda Atasözleri ve Deyimler", *Türk Kültürü*, Ocak 1973, S.123, s.153-158; Coşkun Ak, Mehmet Akkaya, "Balıkesirli Zati'nin Şiirlerinde Geçen Atasözü ve Halk Deyimleri", *Uludağ Üni. Eğitim Fak. Der.* 1988, C.3, S.2, s.41-49; Abdülkadir Karahan, "Trabzonlu Figani'de Atasözleri ve Deyimler" *ist. Üni. Edeb. Fak. Türk Dil ve Edeb. Der.* C.231977-1979, ist. Edeb. Fak. 1981, s.165-174; Cemal Kurnaz, "Taşlıcalı Yahya Beg Divanı'nda Atasözleri ve Deyimler", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş'ın Hatırasına Armağan, Ank. 1983, s.198; Mine Mengi, "Necatî'nin Şiirlerinde Atasözlerinin Kullanımı", *Erdem AKM. Dergisi*, Ocak 1986, C.2,5.4, s.47-57; H.Dilek Batışlam, "Nedim'in Şiirlerindeki Atasözleri ve Deyimler", *Türkoloji Araştırmaları* 1997, Fuat Özdemir Anısı, Ç.Ü. Bas., Adana Şubat 1997, s.107-125 adlı çalışmalar örnek verilebilir.

beytinde de "Eşeğe altın semer vursalar yine eşektir" atasözünün değişik bir söyleyiş biçimiyle yer aldığını görüyoruz.

Dime kimse öpemez uyur-iken tudagımı

Çün meseldür ki cihan uyur-iken can uyumaz

(Cem Sultan D., G.CXXXIII, b.3, s. 777,1)

beytinde kullanılan atasözü günümüzde kullandığımız "Su uyur düşman uyumaz" atasözünü çağrıştırmakta ve bu atasözünü benzer bir anlamda kullanılmaktadır.

Gönlüme zülfü gamı güç gelir öğrenmemeğin

Bu meseldir ki bulut bilmeze yükdür derler

(Necatı Beg D. G. 77, fa.5, s.200)

beytinde de "Bulut bilmeze yüktür" atasözünün kullanıldığını görüyoruz. Bu atasözü ise, günümüzde halk ağzında kullanılan "Bulut erinene yük olur" atasözünün benzeridir.

Divan şiirinin söz varlığı içersinde atasözleri gibi deyimler de önemli yer tutar. Hemen her divan şâiri şiirlerinde atasözlerine ve deyimlere yer verir. Atasözleri gibi deyimler de zaman içinde değişmiştir. Divan şiirinde günümüzdeki şekliyle kullanılan deyimler olduğu gibi günümüzdekinden farklı şekillerde kullanılan deyimler de vardır. Divan şiirinde deyimlerin farklı şekillerde kullanılma nedenleri arasında deyimleri şiir diline uydurarak, şiirsel bir söyleyişle kullanma isteği de rol oynamıştır. Örneğin:

Bana göz açtırmayan ol nergis-i şehîsıdır

Bana gün göstermeyen bu zülf-i müşk-âsâsıdır

(Necatı Beg D. G.85, b. 1, s. 188)

beytinde günümüzde de kullanılan "göz açtırmamak" ve "gün göstermemek" deyimleri kullanılmıştır.

Agzum suyu akar göricek şekkerin lebün

Sun bâr! la'lün agzuma hurmâ-yı ter gibi

(Cem Sultan D., G.CXXVIII, b. 5, s.223)

beytinde de "çok beğenip imrenmek" anlamındaki "ağzının suyu akmak" deyimini kullanılmıştır.

Şeyh'ym kim komuşum canımı dilber yoluna

Bende kimin nesi var bende-i yârem kime ne

(ŞeyhîD. G.164, b.7, s.260)

beytinde birinin uğruna ölmek anlamındaki "yoluna can vermek" deyiminin "yoluna can koymak" şeklinde küçük bir değişiklik yapılarak kullanıldığını görüyoruz.

Mey-fürûşa zâhidâ gölge harâmîsî dime

Kim anun halk ile itdügi şıra bâzârdur

(Mesîhî D. G.50, b.2, s.147)

beytinde de halk arasında hile yapan ve haksız kazanç elde eden kişiler için kullanılan "gölge haramisi" tabiri kullanılmıştır.

Yukarıda verdiğimiz çeşitli örneklerden de anlaşılacağı gibi 15. yüzyıl divan şâirlerinin şiirlerinden seçtiğimiz örnek beyitleri sınıflandırdığımızda bu şâirlerin şiirlerinde kullandıkları halk kültürü öğeleri; inançlar, adet ve gelenekler, toplumun günlük

yaşamına ait öğeler, atasözleri ve deyimler olmak üzere dört grupta toplanmaktadır. Divan şiirinde bu örneklerde olduğu gibi halk kültürünü ve toplum yaşamının çeşitli yönlerini yansıtan pek çok örnekle karşılaşmak mümkündür. Divanlara bakıldığında böylesi örneklerin sayısının kolayca arttırılabileceği açıkça görülecektir.

Divan şâiri içinde yaşadığı toplumun bir bireyi olarak kendi toplumunun kültürü, yaşama biçimi, alışkanlıkları, inanç ve adetleriyle yetişmiştir. Şâirin toplum yaşamına ilişkin öğrendiği bu çeşitli bilgilerin ve toplum kültürünün onun sanatçı yönü üzerindeki rolü göz ardı edilemez. Bu nedenle divan şiiri ve divan şâirinin tamamıyla toplumdan kopuk, uzak olduğunu düşünmek yanlıştır. Divan şiirinde toplum hayatına ve toplum kültürüne ilişkin öğeler mutlaka vardır. Fakat divan şâiri bütün bu günlük yaşam gerçeklerini şiirine yansıtıken okuyucusuna sıradan, günlük gerçekler olarak değil; edebî sanatların yardımıyla şiir sanatının bir parçası, anlatıma zenginlik ve çeşni katan öğeler olarak sunar. Sıradan bir günlük yaşam gerçeği divan şâirinin şiirinde orijinal bir benzetmeye, bir edebî sanata üslup ve anlatım biçimine dönüşür.

Divan şiiri örneklerinde kullanılan halk kültürü öğelerinin belirlenmesi; halkın o dönemdeki yaşama biçimi, güzellik anlayışı, duygu ve düşünce dünyası, gelenek ve göreneklere, atasözleri ve deyimleri konusunda ipucu niteliği taşıyan bilgiler verecektir. Ayrıca bu tür kültürel öğelere yönelik çalışmalar divan şiirinin geleneksel üslubuyla şâirlerin bireysel üslupları arasındaki farklılık ve benzerlikleri ortaya koymayı amaçlayan çalışmalara da katkıda bulunacaktır. Divan şiirinde anlam gizlenmiş, dil mazmun ve mecazlarla zenginleştirilmiştir. Divan şâiri bu gizli anlam ile dış dünya arasındaki bağlantıyı dış dünyadan, hayattan aldığı öğeler yardımıyla sağlar. Divan şiiri örneklerinin değerlendirilmesinde bu tür özellikler de dikkate alınmalıdır.

Sonuç olarak divan şiirinin yukarıda sıraladığımız özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmesi, incelenmesi toplumumuza, dilimize, kültürümüze, inançlarımıza ve adetlerimize yönelik çeşitli bilgilere ulaşmamızı sağlayacaktır. Dilimizin ve kültürümüzün tarihsel süreç içinde geçirdiği aşamaların tespit edilmesi kolaylaşacaktır.

KAYNAKÇA

- Boratav, P.N.,1984. *Yüz Soruda Türk Folkloru*, istanbul, Gerçek yay.
Ersoylu, I.H., 1989. *Cem Sultan Divanı*, Ankara, AKDITYK. yay.
Hançerlioğlu, O., 1984. *İslâm inançları Sözlüğü*, istanbul, Remzi Kitap evi
isen, M.-Kurnaz, C., 1990. *Şeyhî Divanı*, Ankara, Akçağ yay.
Mengi, M., 1995. *Mesihî Divanı*, Ankara, AKDITYK, AKM yay.
Onay, A.T., 1992. *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve izahı*, (Haz. Cemal Kurnaz),Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı yay.
Örnek, S.V., 1988. *Yüz Soruda ilkelde Din, Büyü, Sanat, Efsane*, istanbul, Gerçek yay.
Örnek, S.V., 1979. *Anadolu Folklorunda Ölüm*, Ankara, A.Ü. DTCTF yay. Tarlan, A. N., 1992. *Ahmet Paşa Divanı*, Ankara, Akçağ yay. Tarlan, A. N.,1992. *Necâî Beg Divanı*, Ankara, Akçağ yay.